

خدمات جنبی و فعالیت‌های فوق برنامه کتابخانه‌های عمومی قوچان

زهرا نسائی

چکیده

این پژوهش به بررسی خدمات جنبی و فعالیت‌های فوق برنامه کتابخانه‌های عمومی قوچان پرداخته است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات برای تهیه پیشینه و ادبیات نظری، مستندات کتابخانه‌ای و اینترنتی بوده است. یافته‌های پژوهش نشان داد در قوچان، مجتمع فرهنگی و کتابخانه امام رضا (ع) و کتابخانه امام خمینی (ره) نسبت به بقیه مراکز بیشترین ارائه خدمات جنبی و فوق برنامه را در سطح شهر داشته است. از جمله خدمات جنبی و فوق برنامه ارائه شده در قوچان می‌توان به برنامه نمایشگاه کتاب، بازدید از کتابخانه، برنامه قصه‌خوانی و داستان‌خوانی، زنگ کتاب، نقد و بررسی کتاب، طرح اهدای کتاب، مسابقه نقاشی، برگزاری کارگاه برای بازیابی مقاله، آموزش قرآن، نقاشی و کاردستی اشاره نمود.

از جمله خدمات جنبی و فعالیت‌های فوق برنامه که مختص مجتمع فرهنگی و کتابخانه امام رضا (ع) می‌باشد می‌توان برگزاری کارگاه بازیابی مقالات، اهدای کتاب به مدارس و ارگان‌ها، طرح ساماندهی کتابخانه‌ها و جشن سبط اکبر را بیان نمود. همچنین برنامه‌های مختص کتابخانه امام خمینی (ره)، برنامه بهار مهربانی، عصر شعر و دلنوشته به شهدا، طرح آموزش غیرمستقیم کتابخوانی می‌باشد.

با وجود این که در گذشته در زمینه کتابخانه‌های عمومی پژوهش‌های بسیاری انجام شده است، ولی درباره خدمات جنبی و فعالیت‌های فوق برنامه در کتابخانه‌های عمومی تاکنون پژوهش‌های چندانی صورت نگرفته است. بنابراین، هدف این پژوهش، بررسی خدمات جنبی و فعالیت‌های فوق برنامه کتابخانه‌های عمومی قوچان می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: خدمات جنبی، فعالیت‌های فوق برنامه، کتابخانه‌های عمومی قوچان

سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

نشریه الکترونیکی شمس، دوره ۱۲، شماره ۴۶-۴۷، بهار و تابستان ۱۳۹۹، صص. ۵-۲۰.

مقدمه

کتابخانه‌های عمومی نهادهایی همگانی هستند که شایسته است منابع دانش را به رایگان در اختیار همگان قرار دهند. وجود کتابخانه‌های خوب در مدارس، جامعه را بی‌نیاز از کتابخانه‌های عمومی نمی‌کند. علت آن این است که در کتابخانه مدرسه، در عین توجه به علایق کودکان، خواندن برنامه‌ریزی شده و هدفمند یا خواندن موظف، از اولویت بیشتری برخوردار است؛ اما، در کتابخانه عمومی خواندن آزاد از طریق دنبال کردن علایق شخصی و بدون برنامه‌ریزی از اولویت برخوردار است. مسئولین این کتابخانه‌ها وظیفه دارند برای پررتر کردن اوقات فراغت کودکان و نوجوانان برنامه‌ریزی کنند و کتابخانه‌ها را به کانون فرهنگی برای بروز خلاقیت‌های ادبی، هنری، علمی و فنی کودکان تبدیل نمایند. برنامه‌ریزی درست و مناسب، سطح بهره‌وری کتابخانه‌های عمومی را بالا می‌برد. خدمات کتابخانه‌های عمومی برای کودکان و نوجوانان به گونه‌ای است که در برخی، به صورت تخصصی و وظیفه اصلی قلمداد شده و در پاره‌ای دیگر به عنوان یک بخش جانبی از فعالیت‌های کتابخانه مطرح می‌شود (کاکي، ۱۳۹۲، ص. ۲۲).

کتاب‌های خوب به تنهایی کافی نیست تا عادت به خواندن در کودکان و نوجوانان شکل بگیرد. قصه‌گویی و کتاب‌خوانی برای کودکان، معرفی شفاهی کتاب، مشارکت در روند کتابسازی با کودکان اول و دوم دبستان، معرفی کتاب، برگزاری نمایشگاه‌های مقطعی و دائمی می‌تواند بخشی از فعالیت‌هایی باشد که در کتابخانه‌ها صورت می‌گیرد، تا پیوند کودکان و نوجوانان با کتاب مستحکم‌تر شود (قزل ایاغ، ۱۳۸۳، ص. ۳۷۴).

در این مقاله سعی شده خدمات جنبی و فعالیت‌های فوق برنامه کتابخانه‌های عمومی قوچان بیان شود. در پایان راه‌کارها و پیشنهادهای لازم در جهت بهبود و توسعه فعالیت‌های این کتابخانه‌ها آورده شده است.

پیشینه پژوهش

ملایی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «شناسایی راه‌های بهبود خدمات جنبی در کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان از دیدگاه کاربران بر مبنای رهنمودهای ایفلا/ یونسکو» به شناسایی راه‌های بهبود خدمات جنبی در کتابخانه‌های عمومی شهر اصفهان از دیدگاه کاربران بر اساس رهنمودهای ایفلا/ یونسکو پرداخته است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که خدمات برون کتابخانه‌ای، برگزاری برنامه‌های قصه‌گویی و تشکیل گروه‌های مطالعاتی در بهبود خدمات جنبی کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان تأثیرگذار است.

کاکي (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «خدمات جنبی کتابخانه‌های عمومی و نقش آن در جذب کودکان به کتابخانه‌ها» به بررسی ارزیابی خدمات جنبی کتابخانه‌های وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی و جایگاه آن در تشویق کودکان و نوجوانان در مراجعه به کتابخانه پرداخت. یافته‌های پژوهش نشان داد: آموزش قرآن، داستان‌نویسی، مسابقات کتابخوانی و نقاشی، جشن و مراسم مذهبی، مطالعه در تابستان، کانون ادبی، نمایشگاه کتاب، قصه‌گویی و تازه‌های کتاب برنامه‌های جنبی مورد اجرا در کتابخانه‌های عمومی هستند. نمایش فیلم، موسیقی و گروه‌های کتابخوانی در هیچ کدام از

کتابخانه‌ها وجود ندارد. بیشترین اطلاع‌رسانی خدمات از طریق مدرسه و هدف بیشتر شرکت‌کنندگان آشنایی با کتاب است. رضایت از برنامه آموزش قرآن زیاد و مسابقات کتابخوانی و نقاشی در حد متوسط است.

طبرزدی (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی خدمات فوق برنامه کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران» به بررسی خدمات جنبی در این کتابخانه‌ها پرداخت. یافته‌های پژوهش نشان داد به نظر مراجعان برنامه‌های فرهنگی هنری در رتبه اول قرار گرفته و رتبه‌های بعدی را به ترتیب برنامه رفاهی، برنامه آموزشی، برنامه تخصصی و برنامه‌های علمی و آموزشی به خود اختصاص داده‌اند. نتایج نشان داد ارائه خدمات جنبی در کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در سطح پایینی قرار دارد.

قنبری خسرو (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت و امکانات موجود در کتابخانه‌های عمومی استان همدان جهت ارائه خدمات جنبی از دیدگاه کتابداران» به بررسی وضعیت و امکانات کتابخانه‌های عمومی استان همدان از دیدگاه کتابداران جهت ارائه خدمات جنبی پرداخت. یافته‌ها نشان داد که در ۹۵/۴ درصد از کتابخانه‌های عمومی مورد مطالعه، انواع مختلفی از خدمات جنبی ارائه می‌گردد. در میان خدمات جنبی ارائه شده، برنامه‌های جلسات مثنوی و شاهنامه‌خوانی، آموزش زبان انگلیسی، آموزش خوشنویسی و مسابقه نقاشی با بیشترین استقبال از سوی کاربران مواجه بوده‌اند. نتایج نشان داد مهمترین موانع در ارائه خدمات جنبی کمبود بودجه، نداشتن کادر مجرب برای مدیریت این برنامه‌ها، عدم استقبال کاربران، عدم همکاری از جانب مدیران کتابخانه‌ها، عدم اطلاع و نگرش کافی مسئولان سازمان مادر، عدم همکاری و علاقه‌مندی کتابداران و نداشتن فرصت کافی برای اجرای این خدمات است. در مجموع وضعیت و امکانات موجود در این کتابخانه‌ها (از نظر فضا، بودجه، تجهیزات و وسایل و نیروی انسانی متخصص و مجری) برای ارائه خدمات جنبی در سطح پایین می‌باشد.

کیان‌راد (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی خدمات جنبی کتابخانه‌های وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی شهر تبریز و نقش آن در توسعه فرهنگ مطالعه مخاطبان کودک و نوجوان» به ارزیابی خدمات جنبی کتابخانه‌های وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی شهر تبریز و نقش آن در توسعه فرهنگ مطالعه کاربران (کودکان و نوجوانان) پرداخته است. یافته‌ها نشان داد، آموزش قرآن، داستان‌نویسی، مسابقات کتابخوانی و نقاشی، جشن و مراسم مذهبی، مطالعه در تابستان، کانون ادبی، نمایشگاه کتاب، قصه‌گویی و تازه‌های کتاب برنامه‌های جنبی اجرا شده در کتابخانه‌های عمومی هستند. نمایش فیلم، موسیقی و گروه‌های کتابخوانی در هیچ کدام از کتابخانه‌ها ارائه نشده است. بیشترین اطلاع‌رسانی خدمات از طریق مدرسه بوده و هدف بیشتر شرکت‌کنندگان سرگرمی بود. رضایت از برنامه آموزش قرآن بسیار و مسابقات کتابخوانی و نقاشی در حد متوسط است. به طور کلی، از یافته‌های به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که خدمات جنبی کتابخانه‌های عمومی شهر تبریز در توسعه فرهنگ مطالعه کاربران (کودکان و نوجوانان) در حد متوسط اجرا شده است.

مقصودی نسب (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «کودکان چگونه با هم خواندن را در کتابخانه تجربه می‌کنند؟ (مطالعه موردی حلقه مطالعاتی کودکان خانه کتابدار کودک و نوجوان و ترویج خواندن)» به بررسی نقش حلقه مطالعاتی کودکان

خانه کتابدار کودک و نوجوان در ایجاد فضایی برای خواندن گروهی میان کودکان پرداخت. یافته‌های پژوهش نشان داد حلقه مطالعاتی با اجرای برنامه‌های متنوع کتاب‌خوانی، بلندخوانی، بحث و گفتگو، بازی، ساخت کاردستی، اجرای نمایش و دیگر فعالیت‌ها، خواندن را به امری دلپذیر و جمعی برای کودکان تبدیل می‌کند. در حلقه مطالعاتی، خواندن، خلاق و کودک محور است. کودک یک شنونده منفعل نیست و خود نقشی فعال در اجرای خواندن دارد. کودکان با مشارکت در برنامه‌های حلقه مطالعاتی مهارت‌های زندگی اجتماعی را در خود ایجاد و تقویت می‌کنند. آن‌ها با بحث و نقدهایی که پس از خواندن کتاب یا در حین آن با یکدیگر و یا با مربی خود دارند، قدرت استدلال و تفکر انتقادی را در خود پرورش می‌دهند. فضای بدون قوانین محیط‌های آموزشی، این امکان را برای کودکان فراهم می‌کند تا پرسش‌های خود را آزادانه و بدون ترس در میان همسالان و مربی مطرح نمایند و با مشارکت اعضای حلقه و مربی پاسخی برای پرسش خود بیابند. ادیب‌منش (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «شناسایی خدمات جنبی در کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه و نقش آن‌ها در جذب و نگهداشت کودکان و نوجوانان» به شناسایی و تشریح خدمات جنبی کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه و نقش آن‌ها در جذب کودکان و نوجوانان به کتابخانه و نگهداشت آنان در آن پرداخته است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که آموزش قرآن، قصه‌گویی، مسابقات کتاب‌خوانی و نقاشی، جشن و مراسم مذهبی، مطالعه در تابستان، کانون ادبی، نمایشگاه کتاب و تازه‌های کتاب، برنامه‌های جنبی مورد اجرا در کتابخانه‌های عمومی هستند. نمایش فیلم، موسیقی و گروه‌های کتاب‌خوانی در هیچ کدام از کتابخانه‌ها وجود نداشت. رضایت از برنامه نقاشی، مسابقات کتاب‌خوانی، قصه‌گویی، آموزش قرآن و نمایشگاه کتاب بیشتر از سایر خدمات است. مهمترین موانع در ارائه خدمات جنبی، کمبود بودجه و امکانات، کمبود فضای مناسب و کمبود نیروی انسانی هستند.

کلانو و نومن^۱ (۲۰۰۱) به بررسی «نقش کتابخانه‌های عمومی ایالت پنسیلوانیا در توسعه سواد کودکان» پرداختند. نتایج نشان داد خدمات جنبی کتابخانه‌های عمومی مانند برنامه‌های خلاصه‌گویی و قصه‌خوانی در کودکان ایجاد انگیزه برای مطالعه می‌کرد و نه تنها کودکان بلکه والدین و پرستاران آن‌ها را نیز به کتابخانه می‌کشاند. کودکانی که در برنامه‌های خلاصه‌گویی شرکت می‌کردند، نسبت به بقیه کودکان، مهارت‌های خواندن را بهتر کسب می‌کردند، با نویسندگان و عناوین بیشتری آشنایی داشته و بیشتر به کتابخانه مراجعه می‌نمودند. یافته‌ها نشان داد که برنامه موفق خواندن در تابستان، تعداد زیادی از بچه‌ها و والدینشان را هر ساله به کتابخانه جذب می‌کند.

لاکسمی^۲ (۲۰۰۷) در پژوهشی به بررسی «تأثیر امر ترویج مطالعه در کتابخانه‌های عمومی اندونزی» پرداخت. این پژوهش از نوع شبه آزمایشی بود و داده‌های مورد نیاز از طریق مشاهده و مصاحبه با یک گروه آزمایش جمع‌آوری شد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که فرهنگ مطالعه در کتابخانه عمومی پرپامدا ترویج یافته و میزان مطالعه اعضای

1. Celano, D. & Neuman, S. B.

2. Laksmi

3. Roman, S. & Fiore

کتابخانه افزایش یافته بود و این امر با برنامه‌هایی چون خدمات امانت، مسابقات کتابخوانی و برگزاری نمایشگاه کتاب محقق شده بود.

رومن و فایور (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان «آیا برنامه‌های مطالعه در تابستان کتابخانه عمومی از وقفه در موفقیت جلوگیری می‌کنند»، به این نتیجه رسیدند که دانش‌آموزانی که در برنامه‌های مطالعه در تابستان شرکت کرده‌اند نمرات بالاتری از دانش‌آموزانی که در این برنامه‌ها شرکت نکرده‌اند کسب کردند. والدین دانش‌آموزانی که در این برنامه‌ها شرکت کرده بودند، نیز در سطح بالایی از کتابخانه استفاده می‌کردند و در خانه‌هایشان کتاب‌های بیشتری داشتند. فعالیت‌های ادبی بیشتری در خانه‌شان وجود داشت. از نتایج دیگر این پژوهش این بود که دانش‌آموزانی که در برنامه‌های مطالعه در تابستان شرکت کردند مهارت‌های خواندنشان افزایش یافته است.

نقش کتابخانه و کتابدار در ترویج کتابخوانی

در جوامع پیشرفته، سال‌هاست که توجه به ارتقای سطح آگاهی و دانش عمومی، از عوامل و رموز پیشرفت محسوب می‌شود. برای گام گذاشتن در جهت پیشرفت و تحولات عظیم فرهنگی، اقتصادی و صنعتی و بهره‌مندی از رفاه بیشتر در زندگی، بایستی فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در جامعه ترویج پیدا کند (کیان‌راد، ۱۳۹۵، ص. ۴۲).

گسترش فرهنگ مطالعه و کتابخوانی یکی از شاخص‌های رشد و بالندگی هر کشوری محسوب می‌شود که دستیابی به آن از جمله اهداف کتابخانه‌ها نیز هست (کیان‌راد، ۱۳۹۵، ص. ۴۵).

تجربه نشان می‌دهد دانش‌آموزانی که به دلیل گرایش‌های شخصی کتاب مطالعه می‌کنند، مطالب را روان‌تر می‌خوانند و بهتر درمی‌یابند. اکنون ثابت شده است کودکانی که سطح مطالعه آزاد آن‌ها بالاتر است، نه تنها در فراگیری مهارت خواندن پیشرفت بهتری دارند، بلکه در دیگر درس‌ها نیز دانش‌آموزان موفقتری هستند (پولادی، ۱۳۸۷، ص. ۴).

یکی از شیوه‌های ایجاد این انگیزه، خدمات متنوع کتابخانه‌های عمومی است. خدمات جنبی علاوه بر این که نقش آموزشی یا تفریحی دارند به شهرت و مقبولیت کتابخانه‌ها نیز منجر می‌شوند. از آنجا که کتابخانه‌های عمومی نقش مهمی را در تربیت افراد جامعه و بالا بردن سطح فرهنگ عمومی ایفا می‌کنند، باید غیر از تدارک کتاب و مواد مکتوب به شیوه‌هایی مختلف مانند برگزاری نمایشگاه‌های مختلف کتاب، جلسات سخنرانی، طرح مسائل مختلف اجتماعی، فرهنگی، ادبی و دیگر برنامه‌های جنبی به بهبود کمی و کیفی و افزایش تنوع خدمات خود بپردازند (قزل‌ایاغ، ۱۳۸۳، ص. ۳۷۴).

در کتابخانه‌های عمومی امکان بهتری برای نمایش فیلم، اجرای نمایش، برگزاری نشست‌های شعرخوانی، قصه‌گویی، مسابقه‌های داستان‌نویسی و برنامه‌های دیگر می‌تواند وجود داشته باشد. چنین برنامه‌هایی افزون بر پر بار کردن اوقات فراغت کودکان و شکوفایی استعداد‌های پویای آنان، شیوه‌ای برای جذب کودکان به کتابخانه است. نباید انتظار داشت کودکان تنها برای امانت گرفتن و سپس دادن کتاب به کتابخانه بیایند. هر دسته از کودکان بر پایه دبستگی‌ها و دلایل ویژه به کتابخانه می‌آیند (پولادی، ۱۳۸۷، ص. ۲۴).

کتابخانه‌ها و کتابداران در ترویج کتابخوانی نقش مهمی را بر عهده دارند از جمله:

۱) کمک به آموزگاران برای نمایش کتاب در کلاس: کتابداران می‌توانند آموزگاران را تشویق کنند تا همراه با کتابخانه، به برگزاری روزهای نمایش کتاب در کلاس‌های آموزشگاه بپردازند. هدف از این کار پافشاری بر ارزش و اهمیت کتاب و کتابخوانی است. افزون بر این، دانش‌آموزان می‌توانند با کتابخانه آموزشگاه و کتاب‌های آن بیشتر آشنا شوند. کتابداران می‌توانند در روزهایی از نمایش کتاب به کلاس‌ها بروند و درباره کتابخانه برای دانش‌آموزان توضیح دهند (پولادی، ۱۳۸۷، ص. ۲۱).

۲) برگزاری مسابقه‌های هنری: یکی از راه‌های جلب علاقه دانش‌آموزان به کتابخوانی، برگزاری مسابقه‌های گوناگون هنری و ادبی است. این مسابقه‌ها می‌تواند تصویرگری، داستان‌نویسی، نقاشی و کاریکاتور را در برگیرد. از کارهای خوبی که دانش‌آموزان در این مسابقه‌ها ارائه می‌دهند، می‌توان برای هدف‌های دیگر همچون نشریه دیواری بهره گرفت.

۳) برپایی نمایشگاه کتاب در آموزشگاه: کتابداران می‌توانند با کمک آموزگاران و دانش‌آموزان و همزمان با مناسبت‌های ویژه، نوعی نمایشگاه کتاب در آموزشگاه بر پا کنند. برای بهتر شدن نمایشگاه می‌توان از ناشران کتاب نیز کمک گرفت. چنین نمایشگاهی به اهمیت و ارزشمندی کتاب کمک می‌کند و دانش‌آموزان را با کتاب‌های بیشتری آشنا می‌سازد. می‌توان غرفه‌ای هم برای فروش کتاب در کنار نمایشگاه بر پا کرد تا علاقه‌مندان کتاب‌های مورد نظرشان را بخرند.

۴) برگزاری روز کتاب در آموزشگاه: همه کلاس‌ها را می‌توان به کمک کودکان به شیوه‌های گوناگون تزئین کرد و برنامه‌های گوناگونی برای قصه‌گویی، نمایش فیلم، نقد و بررسی کتاب و نمایش‌های دیگر در نظر گرفت. می‌توان از نویسندگان و شاعران کودک برای حضور در میان کودکان و پاسخ گفتن به پرسش‌های آنان دعوت کرد. در این روز علاقه‌مندان به شعر می‌توانند نشست‌های شعر خوانی برگزار کنند (پولادی، ۱۳۸۷، ص. ۲۰).

جهت برپایی جلسات نقد و تفسیر کتاب، کتابخانه در روزهای از پیش تعیین شده از یکی از نویسندگان، مترجمان، تصویرگران و... که در ارتباط با ادبیات کودک و نوجوان هستند و نیز اعضای کودک و نوجوان خود دعوت می‌کند تا در هر یک از این جلسات پس از معرفی، نقد و بررسی برخی از آثار با حضور پدیدآورندگان آن، به پرسش‌های مطرح شده پاسخ داده شود (ملایی، ۱۳۹۲، ص. ۵۲).

خدمات جنبی و فعالیت‌های فوق برنامه کتابخانه‌ها

خدمات جنبی کتابخانه‌های عمومی باعث ایجاد انگیزه در کودکان برای مطالعه می‌شود، نه تنها کودکان بلکه والدین و پرستاران آنان را نیز به کتابخانه می‌کشاند (کیان راد، ۱۳۹۶، ص. ۴۷).

آموزش قرآن، داستان‌نویسی، مسابقات کتابخوانی و نقاشی، جشن و مراسم مذهبی، مطالعه در تابستان، کانون ادبی، نمایشگاه کتاب، قصه‌گویی و تازه‌های کتاب، برنامه‌های جنبی مورد اجرا در کتابخانه‌های عمومی هستند (کیان راد،

۱۳۹۶، ص. ۴۱). در حال حاضر به خاطر شرایط بیماری کرونا بیشتر کتابخانه‌ها خدمات جنبی و فعالیت‌های فوق برنامه خود را به صورت آنلاین و مجازی برگزار می‌نمایند.

تفاهم‌نامه همکاری اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان و اداره کل آموزش و پرورش استان خراسان رضوی (۱۳۹۹/۰۳/۲۴)

با عنایت به رهنمودهای مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) مبنی بر فراهم نمودن زمینه مطالعه برای تمامی آحاد جامعه، تولید فکر و افزایش معلومات عمومی و رسالت نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در این خصوص، این تفاهم‌نامه همکاری ما بین اداره کل کتابخانه‌های عمومی به نمایندگی حجت‌الاسلام و المسلمین جناب آقای علی اکبر سبزیان به عنوان مدیر کل و اداره کل آموزش و پرورش به نمایندگی جناب آقای دکتر قاسم علی خداینده به عنوان مدیر کل، با هدف همکاری متقابل و استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی طرفین قرارداد، جهت ترویج فرهنگ کتابخوانی و استفاده بهینه از امکانات متقابل سازمانی و توسعه کتابخانه‌های عمومی استان با مفادی منعقد گردید. در ادامه مفاد مربوط به خدمات جنبی و فوق برنامه کتابخانه‌ها بیان گردیده است:

ماده (۱) موضوع تفاهم‌نامه:

- مشارکت در ترویج و توسعه فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در بین دانش‌آموزان، کارکنان و خانواده‌های آنان
- انجام فعالیت‌های فرهنگی (جشنواره کتابخوانی رضوی و نشست‌های کتاب‌خوان و معرفی کتاب و ...)

ماده (۲) اهداف:

- توانمندسازی و غنی‌سازی اوقات فراغت دانش‌آموزان

ماده (۳) تعهدات اداره کل کتابخانه‌های عمومی:

- برگزاری جلسات جمع‌خوانی، مسابقات کتابخوانی، جشنواره رضوی، برپایی نمایشگاه‌های کتاب، برگزاری نشست‌های کتاب‌خوان، برگزاری نمایشنامه‌خوانی ویژه دانش‌آموزان، کارکنان و مدیران آموزش و پرورش در سطح استان (در طول سال و اوقات فراغت) و استفاده از لوگوی آن دستگاه در جشنواره کتابخوانی
- برگزاری تورهای کتابخانه‌گردی با هدف آشنایی دانش‌آموزان با نزدیکترین کتابخانه به محل تحصیل خود، امکانات و خدماتی که کتابخانه به آنها ارائه می‌دهد و فعالیت‌های جانبی که در کتابخانه‌ها برگزار می‌گردد.

ماده (۴) تعهدات اداره کل آموزش و پرورش:

- ۱) اطلاع‌رسانی برنامه‌های فرهنگی اعلامی از سوی اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان به رؤسای ادارات شهرستانی آموزش و پرورش و مدیران مدارس تحت پوشش مطابق با ضوابط اردویی حاکم به منظور:
 - حضور فعال و مؤثر و مشارکت دانش‌آموزان و معلمان در کتابخانه‌های عمومی استان جهت اجرای مسابقات کتابخوانی از جمله: جشنواره کتابخوانی رضوی مکتوب و مجازی (مطابق با دستورالعمل مربوطه)

۲) همکاری و مشارکت فعال دانش‌آموزان در فعالیت‌های شاخص فرهنگی اداره کل کتابخانه‌های عمومی (خوانش کتاب، نقد و بررسی کتاب، نشست کتاب‌خوان، جمع‌خوانی و قصه‌گویی و ...)

از کتابخانه‌های عمومی قوچان می‌توان مجتمع فرهنگی و کتابخانه امام رضا (ع) را نام برد که زیر نظر سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی می‌باشد. علاوه بر آن کتابخانه آقا نجفی، کتابخانه عطاری، کتابخانه امام خمینی (ره)، کتابخانه بنت‌الهدی و کتابخانه امامت‌باگیران از جمله کتابخانه‌های عمومی قوچان می‌باشند که زیر نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی هستند.

مجتمع فرهنگی و کتابخانه امام رضا (ع)

از جمله خدمات جنبی و فعالیت‌های فوق برنامه کتابخانه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

نمایشگاه کتاب

در مناسبت‌های مختلف نمایشگاه کتاب در داخل تالار با استفاده از کتاب‌های مجموعه برگزار می‌شود. تازه‌های کتاب برای آشنایی مراجعین به نمایش گذاشته می‌شود.

برنامه بازدید از کتابخانه

این برنامه در کل سال برقرار است و در آبان ماه به مناسبت هفته کتاب و کتابخوانی به اوج خود می‌رسد. در این طرح در سال ۱۳۹۸ در حدود دو هزار نفر شرکت نمودند. در برنامه بازدید از کتابخانه، ابتدا به طور مختصر به معرفی کتابخانه و قسمت‌های مختلف آن پرداخته می‌شود. بعد از آن درباره رده‌بندی دیوئی که چیدمان کتاب‌های مجموعه بر اساس آن است توضیحاتی داده می‌شود. شیوه بازیابی کتاب‌ها و موضوعات به صورت عملی در ادامه توضیح داده می‌شود. معرفی بخش اسناد کتابخانه، معرفی کتابخانه دیجیتال آستان قدس و پایگاه‌های اطلاعاتی مانند نورمگز، گیگابایت و ... برای بازیابی مقالات و پایان‌نامه توسط کتابدار برگزار می‌شود.

برای مراجعین شیوه بازیابی منابع با سه کلید واژه عنوان، موضوع و مؤلف از طریق سیستم جستجو توضیح داده می‌شود. در پایان مراجعین می‌توانند به قفسه‌ها مراجعه کنند و خودشان نسبت به بازیابی کتاب‌های مورد علاقه و خواندن آنها اقدام نمایند. در تمام این مراحل کتابداران راهنمایی‌های لازم را انجام می‌دهند.

برنامه بازدید از کتابخانه کودک (توسط مدارس ابتدایی و مهدکودک‌ها) که در کل سال برقرار است و در آبان ماه به مناسبت هفته کتاب و کتابخوانی به اوج خود می‌رسد.

برگزاری کارگاه بازیابی مقالات

برنامه برگزاری کارگاه برای دانش‌آموزان در آمفی تئاتر مجتمع گذاشته می‌شود. در این طرح در سال ۱۳۹۸ حدود هشتصد نفر شرکت نمودند. در کارگاه به مراجعین، شیوه‌های بازیابی مقالات از اینترنت آموزش داده می‌شود. برنامه کارگاه از چهار قسمت تشکیل شده که به معرفی پایگاه‌های معتبر، پایگاه‌هایی که مقالات را رایگان در اختیار قرار می‌دهند، سیستم‌های جستجو، ابرموتورهای جستجو و بقیه موارد ذکر شده است.

برنامه قصه‌خوانی و داستان‌خوانی

این برنامه به صورت هفته در میان، در کتابخانه کودک برگزار می‌شود. موضوع مورد نظر برای نوشتن داستان و قصه بیان از قبل می‌شود و علاقمندان می‌توانند شروع به نوشتن داستان یا قصه نمایند. باید در داستان‌ها و قصه‌ها شخصیت، نقطه اوج، پایان و قالب‌بندی مشخص باشد. در این جلسه‌ها داستان‌ها و قصه‌های بیان شده مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرند.

مسابقه نقاشی

در مناسبت‌های مختلف مانند: دهه فجر، دهه کرامت و ... مسابقه‌های نقاشی در سه مقطع پیش از دبستان، دوره اول دبستان و دوره دوم دبستان برگزار می‌شود. در این برنامه مسابقه نقاشی برای کودکان زیر شش سال به صورت رنگ‌آمیزی و برای افراد بالای شش سال نقاشی با موضوع آزاد یا درباره کتاب برگزار می‌شود. بعد از پایان برنامه، نقاشی‌ها در کتابخانه برای عموم به نمایش گذاشته می‌شود. در تابستان هم برنامه آموزش قرآن، آموزش خوشنویسی، آموزش نقاشی و کاردستی برگزار می‌شود که در حدود ۱۰۰ نفر شرکت می‌نمایند.

مسابقه بهترین کتابی که خوانده‌ام

این مسابقه در مناسبت‌های مختلف به صورت مجازی یا مراجعه به کتابخانه و پر کردن فرم مربوطه برگزار می‌شود. در این برنامه مراجعان بهترین کتابی که تا کنون خوانده‌اند را خلاصه نموده و می‌فرستند.

جشن سبط اکبر

این جشن هر ساله در نیمه ماه مبارک رمضان (ولادت امام حسن مجتبی (ع)) برگزار می‌گردد. در این مراسم مسئولین شهر قوچان، مسئولین کتابخانه مرکزی آستان قدس و جمعی از قاریان مشهور شرکت می‌نمایند.

زنگ کتاب

برنامه دیگری که در هفته کتاب برای مهدکودک‌ها و مقاطع دبستان در نظر گرفته شده، زنگ کتاب می‌باشد. این برنامه معرفی یک یا دو کتاب به صورت قصه‌گویی برای کودکان است. همچنین در مقاطع دوره اول دبستان و دوره دوم دبستان، چند کتاب مناسب سن آنها در هفته کتاب معرفی می‌شود.

مثبت کتاب

در روزهای شنبه برنامه معرفی کتاب مختص بانوان می‌باشد. هر فردی که کتابی را خوانده و مورد توجهش واقع شده است، می‌تواند در این نشست‌ها آن را معرفی و خلاصه آن را بیان نماید. در روزهای پنجشنبه برنامه نقد و بررسی کتاب مختص بانوان و آقایان برگزار می‌شود. همچنین مطالب مربوط به مناسبت‌های هفته، معرفی دو کتاب و معرفی نویسنده در تابلوی اعلانات هر هفته تعویض می‌شود. برای نوشتن این مطالب از کتاب‌های مجموعه استفاده می‌شود.

اهدای کتاب

در این طرح کتاب‌های اهدائی مراجعین و کتاب‌هایی که از طرف کتابخانه مرکزی آستان قدس برای اهدا فرستاده می‌شود، به کتابخانه‌های مدارس و ارگان‌های دیگر اهدا می‌گردد. در این طرح حدود هزاران کتاب اهدا گردیده است.

طرح ساماندهی کتابخانه‌ها

در این طرح با چندین کتابخانه در رده‌بندی و چیدمان کتاب‌ها همکاری شده است. از جمله:

۱. کتابخانه حوزه علمیه خواهران قوچان

از آنجا که مسئول کتابخانه با طرح رده‌بندی کنگره و چیدمان کتاب‌ها آشنایی نداشت، با همکاری چند کتابدار ابتدا طرح لیبل زدن به کتاب‌ها و بعد تفکیک رده‌بندی و چیدن کتاب‌ها در قفسه‌ها انجام شد. در پایان رده‌بندی کنگره و آشنایی با آن و طریقه چیدن کتاب‌ها به مسئول کتابخانه توضیح داده شد.

۲. کتابخانه مسجد امیرالمومنین (ع)

با توجه به عدم آشنائی مسئول کتابخانه با رده‌بندی و چیدمان کتاب‌ها، رده‌بندی دیوئی توضیح داده شد و مسئول مربوطه با چیدمان و رده‌بندی دیوئی آشنا گردید. برای بازیابی رده‌بندی کتاب‌ها هم با مراجعه مسئول و همکاری کتابدار مجتمع با استفاده از سیستم کتابخانه این کار انجام شد.

۳. کتابخانه مدرسه دخترانه غیرانتفاعی اندیشه‌سازان

از آنجا که این مدرسه طرح رده‌بندی نداشت، طرح رده دیوئی برای کتاب‌ها انتخاب شد و با همکاری مسئولان مدرسه لیبل زدن و چیدمان کتاب‌ها انجام شد. با توجه به کوچک بودن این کتابخانه فهرست عناوین کتاب‌ها در برگه تهیه شد و برای استفاده در پوشه گذاشته شد. چندین طرح و فهرست رده‌بندی کتابخانه هم روی دیوار کتابخانه نصب گردید. در پایان در حدود صد و پنجاه کتاب به مدرسه اهدا گردید.

۴. کتابخانه آبشوری

این کتابخانه در روستای آبشوری واقع گردیده است و در حدود دو هزار عنوان کتاب دارد. رده‌بندی دیوئی برای این کتابخانه در نظر گرفته شده است که تمام کتاب‌های کتابخانه به مجتمع فرستاده شد و بعد از بازیابی شماره رده‌بندی و لیبل زدن، به کتابخانه آبشوری فرستاده شد. چیدمان کتاب‌های این کتابخانه هم توسط کتابداران مجتمع انجام گردید. در پایان حدود صد و پنجاه کتاب به این کتابخانه اهدا گردید.

کتابخانه‌های عمومی قوچان

از جمله برنامه‌های جنبی در این کتابخانه‌ها می‌توان به برنامه جشنواره رضوی، نشست مدرسه‌ای، نشست‌های ادبی، قصه‌گویی، برنامه نقد و بررسی کتاب، مسابقه نقاشی، زنگ کتاب، معرفی کتاب، عصر شعر و جمع‌خوانی اشاره نمود.

برنامه جشنواره رضوی

این برنامه هر ساله با همکاری بنیاد فرهنگی هنری بین‌المللی امام رضا (ع) و فعالیت نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور برگزار می‌شود.

امسال دهمین دوره برنامه جشنواره رضوی برگزار می‌شود. کتاب‌های معرفی شده برای مطالعه بزرگسالان و نوجوانان در کتابخانه‌ها موجود است و اعضاء بعد از مطالعه کتاب می‌توانند در سایت وارد شوند و به پرسش‌های مسابقه جواب دهند. درباره کودکان هم بزرگترها کتاب را برای کودک می‌خوانند و کودک بر اساس تصوراتش یک نقاشی می‌کشد و برای مسابقه ارسال می‌نماید.

این طرح در سال ۱۳۹۸ با همکاری بانک کشاورزی، بانک رفاه، آستان قدس، استانداری و ارگان‌های دیگر برگزار شد. در این طرح در کتابخانه آقاجفی، هزار و هشتاد نفر؛ کتابخانه امام خمینی (ره) سیصد نفر؛ کتابخانه بنت الهدی صد نفر؛ کتابخانه امامت باجگیران صد نفر و کتابخانه عطاردی صد و پنجاه نفر شرکت نمودند.

در سال ۱۳۹۹ تا ۹ تیر ماه در کتابخانه آقا نجفی سیصد و نود نفر، کتابخانه عطاردی صد و پنجاه و هفت نفر، کتابخانه امام خمینی (ره) صد و چهل و نه نفر، کتابخانه امامت باجگیران صد و هشتاد و هشت نفر و کتابخانه بنت‌الهدی سی و یک نفر شرکت نمودند.

نشست ادبی

این نشست‌ها به دو صورت برگزار می‌شود.

۱. نشست کتابخانه‌ای: از بین شرکت‌کنندگان حداقل ۴ نفر و حداکثر ۶ نفر را انتخاب می‌نمایند. افراد کتابی را معرفی می‌نمایند و به معرفی آن می‌پردازند، بقیه افراد شرکت‌کننده در نشست به آن‌ها گوش می‌دهند. این برنامه به صورت هفته در میان برگزار می‌شود. در سال ۱۳۹۸ در هفته دفاع مقدس با حضور مادران شهید این برنامه در خانه یکی از شهدای قوچان برگزار گردید. این طرح توسط کتابخانه امام خمینی (ره) انجام شد. در شرایط حاضر به خاطر بیماری کرونا و رعایت فاصله اجتماعی این برنامه به صورت آنلاین در اینستاگرام برگزار می‌شود.
۲. نشست مدرسه‌ای: در این طرح کتابدار به مدرسه می‌رود و دانش‌آموزان کتابی را که خوانده‌اند معرفی می‌نمایند. در این طرح کتابدار کتابی نمی‌برد و دانش‌آموزان خودشان کتاب معرفی می‌نمایند. این طرح در ایام سال تحصیلی هر ماه در داخل کلاس یا در سر صف بعد از برنامه صبحگاهی برگزار می‌شود.

زنگ کتاب

برای اجرای این طرح از مسئولین شهر فرماندار، شورای شهر، امام جمعه و رؤسای ادارات دعوت می‌شود تا در این برنامه شرکت نمایند. در مدارس با هماهنگی مدیر مدرسه دانش‌آموزانی که توانایی معرفی کتاب را دارند شرکت می‌نمایند. این طرح در سال ۱۳۹۷ در مدرسه جابریان و در سال ۱۳۹۸ در مدرسه شهید مددی برگزار شد. بعد از معرفی کتاب، زنگ نواخته می‌شود. این طرح در آبان ماه (هفته کتاب) برگزار می‌شود. این طرح توسط کتابخانه امام خمینی (ره) انجام شد.

بهار مهربانی

در اوایل سال ۱۳۹۸ به علت سیل در استان گلستان در مرحله اول تعدادی کتاب به مناطق سیل زده فرستاده شد. در مرحله دوم چند کتابدار به همراه خانم قاسمی برای کار فرهنگی به منطقه اعزام شدند. در این طرح برنامه کتابخوانی و قصه‌گویی، اجرای برنامه لالایی ترکی به زبان محلی، انجام بازی‌های گروهی در فضای باز برای بچه‌ها در مدرسه و مناطق عشایر نشین (مراوه تپه) برگزار شد. این طرح توسط کتابخانه امام خمینی (ره) انجام گردید.

مسابقه نقاشی

در مسابقه نقاشی که به مناسبت هفته کتاب برگزار می‌شود هر ساله در حدود ۷۰۰ یا ۸۰۰ نفر در مدارس شرکت می‌نمایند. موضوع نقاشی درباره کتاب است و رده سنی زیر ۶ سال نقاشی پرینت گرفته شده را رنگ‌آمیزی می‌نمایند. نقاشی کودکان در کتابخانه برای بازدید نصب می‌شود. نقاشی گروه‌های دیگر هم در خود کتابخانه دآوری می‌شود و در مرحله بعد برای دآوری به مشهد و در نهایت به تهران فرستاده می‌شود.

جمع خوانی

در این طرح یک کتاب انتخاب می‌شود و افراد شرکت‌کننده هر کدام یک یا چند صفحه از کتاب را در جمع می‌خوانند.

طرح آموزش غیرمستقیم کتابخوانی

در این طرح چند کتاب درباره یک موضوع به مراجعینی که بتوانند بخوانند داده می‌شود (به عنوان مثال چند کتاب درباره فواید سبزیجات) تا آن‌ها در چند خط یا چند صفحه برداشتشان را بنویسند. نوشته آن‌ها به اسم خودشان روی دیوار کتابخانه برای بازدید قرار داده می‌شود.

نقد و بررسی کتاب

در این طرح که توسط کتابخانه امام خمینی (ره) انجام می‌گردد، مراجعین و مسئولین شرکت می‌نمایند. این برنامه بعد از دریافت مجوز، در سال حدود دو یا سه بار برگزار می‌شود.

طرح قصه‌گویی

این طرح در هفته کتاب در مدارس برگزار می‌شود. این طرح در سال ۱۳۹۸ با مشارکت آستان قدس و کانون پرورش فکری برگزار گردید. در این طرح کتابدار در زنگ تفریح قصه می‌گوید.

برنامه عصر شعر

برنامه شب شعر، بدون کسب مجوز از اداره ارشاد برگزار نمی‌شود، ولی برنامه عصر شعر تنها در کتابخانه امام خمینی (ره) برگزار می‌شود. در این برنامه همان شاعران را می‌آورند تا در کتابخانه شعرهایشان را بخوانند.

بازدید مهدکودک‌ها

این برنامه هر سال از اول آبان تا آخر هفته کتاب برگزار می‌شود. در این برنامه برای هر مهد یک نویسنده آورده می‌شود تا برای کودکان کتابشان را بخوانند. علاوه بر نویسنده، قصه‌گو هم از تلویزیون یا رادیو آورده می‌شود که با لباس‌های محلی برای بچه‌ها قصه اجرا نمایند. برنامه نویسنده در حدود پنج دقیقه طول می‌کشد. این طرح با هماهنگی وزارت ارشاد و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در محل کتابخانه امام خمینی (ره) برگزار می‌شود.

دلنوشته به شهدا

در سال ۱۳۹۸ در هفته کتاب با هماهنگی امام جمعه قوچان، ۱۰ متر پارچه سفید خریداری و در محل مصلی نصب گردید. در این طرح حدود دو هزار نفر شرکت نمودند و دلنوشته‌های خود را برای شهدا نوشتند. بعد از پایان برنامه این پارچه به امام جمعه داده شد و بعد تحویل رئیس اداره گردید تا به صورت نمادین نگهداری شود. این پارچه به مدت ۲۴ ساعت در محل مزار شهدا نصب گردید.

همچنین همزمان با ایام ارتحال امام خمینی (ره)، روز سیزده خرداد، نشست شعرخوانی از مجموعه اشعار امام خمینی (ره) به خاطر بیماری کرونا و رعایت فاصله اجتماعی به صورت آنلاین در صفحه اینستاگرام کتابخانه امام خمینی (ره) برگزار شد.

در روز چهارده خرداد نیز با حضور در پارک نشاط قوچان، کتاب دیوان امام خمینی (ره) با رعایت فاصله اجتماعی و پروتکل‌های بهداشتی معرفی شد. حضور در زیارتگاه مقبره ابراهیم بن موسی کاظم (ع) و معرفی کتاب احمد بن موسی (ع) - شاهچراغ (ع) - برای زوار و مسافران بارگاه امامزاده سلطان ابراهیم بن موسی کاظم (ع)، از دیگر برنامه‌های اجرا شده بود. در روز قلم ۱۴ تیر ماه ۱۳۹۹ به صورت آنلاین چند نویسنده کتاب‌های خودشان را معرفی نمودند. چند شاعر هم شعرهای خودشان را خواندند. این برنامه‌ها توسط کتابخانه امام خمینی (ره) انجام گردید.

نتیجه‌گیری

بر طبق نتایج به دست آمده در قوچان، مجتمع فرهنگی و کتابخانه امام رضا (ع) و کتابخانه امام خمینی (ره) نسبت به بقیه مراکز بیشترین ارائه خدمات جنبی و فوق برنامه را در سطح شهر داشته است. از جمله خدمات جنبی و فوق برنامه ارائه شده در قوچان می‌توان به برنامه نمایشگاه کتاب، بازدید از کتابخانه، برنامه قصه‌خوانی و داستان‌خوانی، زنگ کتاب، نقد و بررسی کتاب، طرح اهدای کتاب، مسابقه نقاشی، برگزاری کارگاه برای بازیابی مقاله، آموزش قرآن، نقاشی و کاردستی اشاره نمود.

از جمله خدمات جنبی و فعالیت‌های فوق برنامه که مختص مجتمع فرهنگی و کتابخانه امام رضا (ع) می‌باشد می‌توان برگزاری کارگاه بازیابی مقالات، اهدای کتاب به مدارس و ارگان‌ها، طرح ساماندهی کتابخانه‌ها و جشن سبب اکبر را بیان نمود. همچنین برنامه‌های مختص کتابخانه امام خمینی (ره)، برنامه بهار مهربانی، عصر شعر و دلنوشته به شهدا، طرح آموزش غیرمستقیم کتابخوانی می‌باشد.

خدمات جنبی ارائه شده در کتابخانه‌های عمومی در بیشتر موارد شبیه یکدیگر است. با وجود این که در واقع ارائه خدمات جنبی با کیفیت بهتر و کمیت بیشتر در کتابخانه‌های عمومی موجب ایجاد انگیزه مطالعه در کودکان و نوجوانان و افزایش میزان مطالعه و مراجعه آن‌ها به کتابخانه‌ها می‌شود. خدمات جنبی در کتابخانه‌های عمومی نقش مؤثری در جذب و نگهداشت کودکان و نوجوانان دارد. همچنین، این برنامه‌ها در استفاده مطلوب از اوقات فراغت و تشویق به فعالیت‌های

فرهنگی هنری به منظور رشد و اعتلای فرهنگی جامعه نقش بسزایی را ایفا می‌کند. مهمترین موانع در ارائه خدمات جنبی، کمبود نیروی انسانی، بودجه و امکانات هستند. بنابراین لازم است در کتابخانه‌های عمومی به خدمات جنبی بهای بیشتری داده شود.

پیشنهادها

با در نظر گرفتن یافته‌های این پژوهش می‌توان پیشنهادهایی را در راستای بهبود وضعیت خدمات جنبی در کتابخانه‌ها مطرح کرد که عبارتند از:

۱. با توجه به نظر مثبت کاربران کتابخانه‌های عمومی در مورد خدمات جنبی در کتابخانه‌ها، آموزش کتابداران و ارتقای سطح سواد اطلاعاتی آن‌ها توسط سازمان مادر با هدف ایجاد خدمات برون کتابخانه‌ای،
۲. شناسایی نیازهای اطلاعاتی مراجعان و ایجاد خدمات جنبی برای گروه‌هایی با نیازهای مشابه؛
۳. نیازسنجی مسئولان و کتابداران با توجه به علایق مراجعان به کتابخانه، فرهنگ و هویت منطقه‌ای و تدارک خدمات جنبی مناسب جهت جذب آن‌ها به کتابخانه؛
۴. برگزاری دوره‌های آموزشی روش‌های مطالعه (تندخوانی، صامت‌خوانی، بلندخوانی و نظایر آن) توسط کتابخانه‌ها
۵. تشکیل سمینارهایی مرکب از مسئولان شهر و مردم با عنوان کتاب و کتاب‌خوانی و تشویق مردم به خواندن و مطالعه کتاب
۶. ایجاد ارتباط دانش‌آموزان با کتابخانه‌ها از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی
۷. اختصاص نیروی ویژه، بودجه مناسب، فضا و امکانات برای خدمات جنبی با امکانات مربوطه
۸. جدی گرفتن برنامه‌ها و خدمات جنبی از دیدگاه کتابداران، مدیران و مسئولان سازمان
۹. تعامل و ارتباط نهادهای مختلف کتابخانه‌ای و فرهنگی در اجرای برنامه‌های فوق برنامه و جنبی، مراکزی مانند کتابخانه آستان قدس- نهاد کتابخانه‌های عمومی- کانون پرورش فکری- آموزش و پرورش- اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی و ... می‌توانند با هم‌افزایی جهت اجرای مؤثرتر برنامه‌ها تعامل داشته باشند.
۱۰. استفاده از ظرفیت شبکه‌های اجتماعی جهت انجام برخی فعالیت‌های جنبی و ایجاد گروه‌های مختلف برای ارتباط، اطلاع‌رسانی و ارسال اخبار و برنامه‌ها.
۱۱. با توجه به شرایط جدید و کاهش حضور فیزیکی مراجعان از طریق فضای مجازی، فعالیت‌هایی چون نمایشگاه، برنامه زنگ کتاب، قصه‌گویی، معرفی منابع و ... می‌تواند به صورت مجازی ارائه شود.
۱۲. ایجاد فرم نظرسنجی و تنظیم پرسشنامه برای میزان رضایت کاربران از برنامه‌های جنبی- کسب نظر از مربیان و والدین- و اخذ نظرات و پیشنهادات جهت تقویت و ارتقا این برنامه‌ها.

منابع

- ادیب‌منش، مرضیه؛ خاصه، علی اکبر؛ ادیب‌منش، مرزبان (۱۳۹۸). شناسایی خدمات جنبی در کتابخانه‌های عمومی استان کرمانشاه و نقش آن‌ها در جذب و نگهداشت کودکان و نوجوانان. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*. ۲۵(۱).
- پولادی، کمال (۱۳۸۷). *رویکردها و شیوه‌های ترویج خواندن*. تهران: مؤسسه فرهنگی هنری پژوهشی تاریخ (ادبیات کودکان).
- طبرزدی، مجید (۱۳۹۳). بررسی خدمات فوق برنامه کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- قرزل ایاغ، ثریا (۱۳۸۳). *ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن: مواد و خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان و نوجوانان*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- قنبری خسرو، مریم (۱۳۹۳). بررسی وضعیت و امکانات موجود در کتابخانه‌های عمومی استان همدان جهت ارائه خدمات جنبی از دیدگاه کتابداران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه الزهرا (س).
- کاک، مریم؛ جمالی مهموئی، حمیدرضا؛ مکتبی فرد، لیلا (۱۳۹۲). خدمات جنبی کتابخانه‌های عمومی و نقش آن در جذب کودکان به کتابخانه‌ها. *فصلنامه نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی*. ۲(۴). پیاپی ۸.
- کیان‌راد، زهرا؛ فهیم‌نیا، فاطمه؛ نقشینه، نادر (۱۳۹۵). ارزیابی خدمات جنبی کتابخانه‌های وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی شهر تبریز و نقش آن در توسعه فرهنگ مطالعه مخاطبان کودک و نوجوان آن. *مجله پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*. ۷(۲).
- مقصودی نسب، شهرزاد؛ فهیم‌نیا، فاطمه؛ ناخدا، مریم (۱۳۹۶). کودکان چگونه با هم خواندن را در کتابخانه تجربه می‌کنند؟ (مطالعه موردی حلقه مطالعاتی کودکان خانه کتابدار کودک و نوجوان و ترویج خواندن). *فصلنامه پژوهش‌های خواندن*. ۱(۱).
- ملایی، ابراهیم؛ شعبانی، احمد؛ رضایی دریانی، رقیه (۱۳۹۲). شناسایی راه‌های بهبود خدمات جنبی در کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان از دیدگاه کاربران بر مبنای رهنمودهای ایفلا/ یونسکو. *فصلنامه نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی*. ۲(۳). پیاپی ۷.
- تفاهم‌نامه همکاری اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان و اداره کل آموزش و پرورش استان خراسان رضوی (۱۳۹۹/۰۳/۲۴).

References

- Celano, D., & Neuman, S. B. (2001). *The role of public libraries in childrens literacy development: An evaluation report*, Harrisburg, PA: Pennsylvania Library Association.
- Laksmi, S. S. (2007). The effectiveness of reading habit promotion in public libraries of DKI Jakarta province. Paper presented at *The International Conference on Libraries, Information and Society*, 26-27 June 2007, Petaling Jaya, Malaysia.
- Roman, S., & Fiore, C. D. (2010). Do public library summer reading program close the achivment gaps. *Children & Libraries: The Journal of the Association for Library*, 8(3).